

بسم الله الرحمن الرحيم

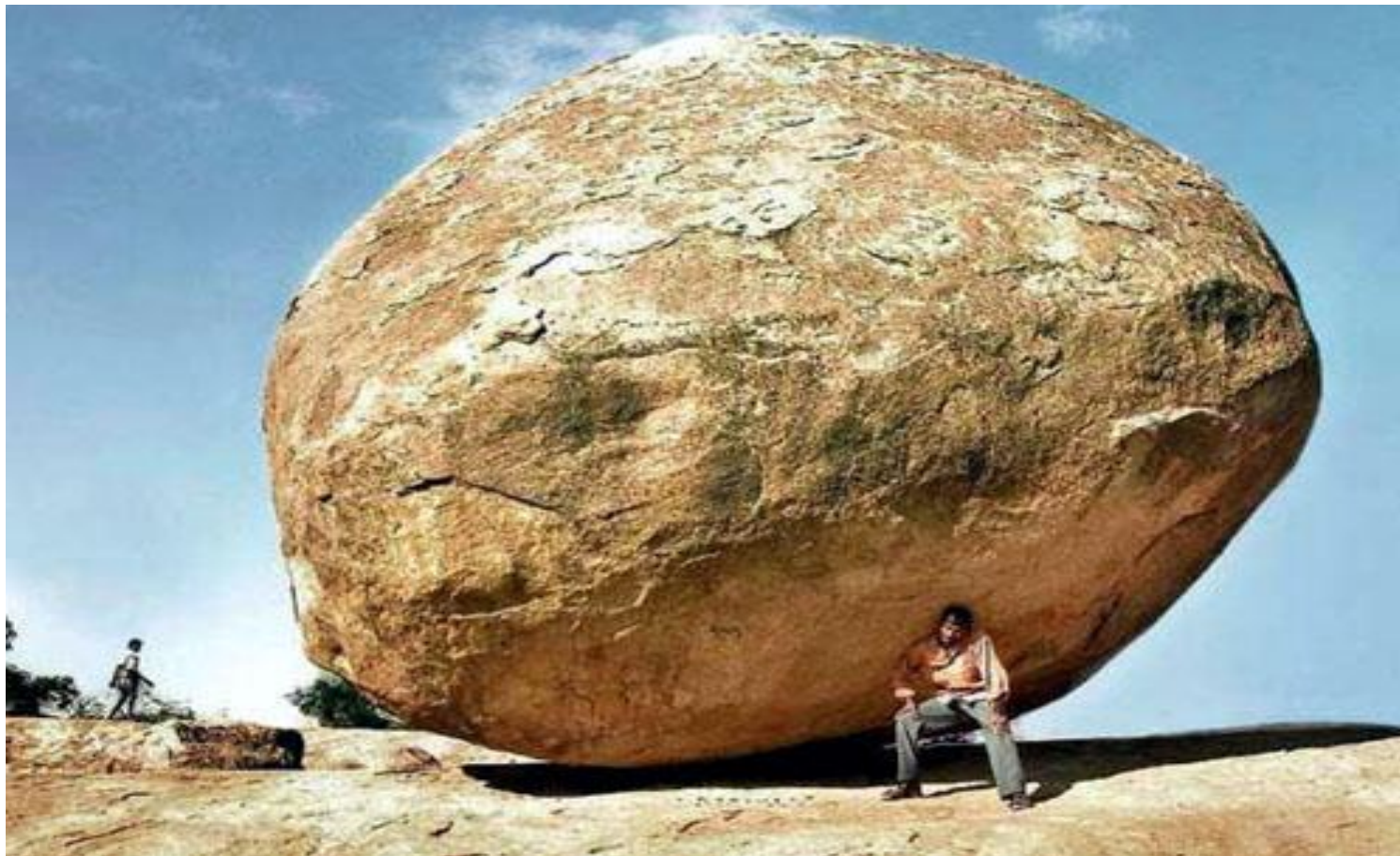
من شش یار باوفا دارم، همه آنچه را که من میدانم آنها
به من آموخته اند.
نام آنها این است:

چه چیز؟ چرا؟ چه وقت؟ چگونه؟ کجا؟ چه کسی؟

Who, What, Where, When, Why, How

کارها راست نگیریم؟

پژوهش و کنجکاوی از تمایلات طبیعی بشر است و روشهای تحقیق در
حقیقت ابزارهای دستیابی به حقیقت هستند. پیشرفت های علمی بشر تا
حدودی مرهون روشهای شناختن و دانستن است.

هدف کلی این واحد درسی آن است که دانشجویان را به طور مقدماتی
باشیوه های تحقیق در علوم تربیتی و روان شناسی آشنا کند تا آنان
بتوانند ضمن اینکه با اصول علمی تحقیق آشنایی شوند، یافته های
پژوهش در علوم انسانی را مورد مطالعه قرار دهند.

فصل اول

دانشجو در پایان این فصل باید بتواند:

۱. با منابعی که بشر برای حل مسائل بکار برده است ، آشنا شود.
۲. مراحل و مفروضات روش علمی را بیان کند.
۳. دانش تجربی و نظری را بیان کند.
۴. نظریه را تعریف کرده ، هدفها و ویژگیهای آن را بیان کند.

منابع اطلاعاتی:

منابعی که بشر در طول تاریخ , با استفاده از آن ها مشکلات خود را حل کرده اند :
(و یا در تلاش برای حل آن هاست) این منابع مکمل یکدیگر بوده و در موارد بسیاری به صورت ترکیبی به کار گرفته می شوند

✓ تجربه

✓ مرجع مطلع و آگاه (صاحب نظران)

✓ استدلال قیاسی

✓ استدلال استقرایی

✓ روش علمی

تجربه

تجربه ابتدایی ترین راهی است که انسان برای حل مسائل خود از آن استفاده کرده و توانسته قسمت عمده ای از معرفت خود را به دیگران منتقل کند. تجربه علیرغم تمام مزایایی که به عنوان یک منبع اطلاعاتی دارد، از یک نقص کلی و عمده به نام محدودیت برخوردار است. میزان و شدت تاثیر یک حادثه در یک شخص به ویژگی های شخصیتی و فیزیولوژیکی او بستگی دارد. دو نفر انسان از یک موقعیت واحد، تجربه های متفاوتی کسب می کنند. به عنوان مثال، دو مشاهده کننده از یک کلاس واحد، در یک زمان معین، ممکن است گزارش های درست ولی کاملاً متفاوتی تهیه کنند. یکی ممکن است فعالیت های آموزشی صحیح را گزارش کند، ولی دیگری به اشتباهات توجه داشته باشد.

نقطه ضعف دیگر تجربه، این است که بعضی اوقات انسان نیازمند اطلاعاتی است که یک شخص نمی تواند در برخی از موارد آن را از طریق تجربه بیاموزد. به عنوان مثال، یادگیری ریاضیات توسط یک کودک تقریباً غیرممکن است. بنابراین تجربه به عنوان ابزار علمی در کشف واقعیت ها، محدودیت هایی دارد که پژوهشگر باید به آن توجه داشته باشد.

صاحب نظران

مواقعی وجود دارد که انسان درباره پدیده خاصی دارای تجربه شخصی نیست یا مسائلی که انسان از طریق تجربه قادر به پاسخگویی به آن نیست. درچنین شرایطی دست نیاز به طرف صاحب نظران دراز می کند. به این معنی که انسان راه حل مشکلاتش را از شخصی می پرسد که قبلا با آن مواجه و برآن فائق آمده است. درچنین مواقعی اظهارنظر صاحب نظران به عنوان یک واقعیت مستند مورد قبول قرار می گیرد. به عنوان مثال، معلم تازه استخدام به منظورحل مسائل خود از معلمان یا کارشناسان آموزشی باتجربه کمک می گیرد.

اعتماد به صاحب نظران به عنوان یک منبع دستیابی به واقعیت، دارای معایبی به شرح زیراست:

- (۱) صاحب نظران ممکن است اشتباه کنند.

- (۲) وجوداختلاف نظر بین صاحب نظران بر سرمساله واحد، بیانگراین واقعیت است که غالب نظرهای آنها بر اساس عقاید شخصی است نه واقعیت ها.

استدلال قیاسی

استدلال قیاسی به عنوان یک فرآیند تفکر عبارت است از قراردادن واقعیت‌ها در کنار هم و استخراج یک نتیجه. به این معنی که پژوهشگر با عنایت به کلیات به جزئیات می‌پردازد. این روش از سه مرحله:

۱. مقدمه کبری

۲. مقدمه صغری

۳. نتیجه‌گیری

تشکیل شده است. از محدودیت‌های آن این که هیچ‌گاه نمی‌تواند از محدوده مقدمه تجاوز کند. بنابراین برای دستیابی به نتیجه‌ای درست باید مقدمه را صحیح تدوین کرد. در استدلال قیاسی می‌توان با ترسیم روابط موجود، روابط جدیدی کشف کرد، ولی هرگز نمی‌توان از آن به عنوان منبعی برای توسعه و تولید اطلاعات جدید استفاده کرد، لذا پژوهش‌های علمی نمی‌توانند تنها برای این گونه استدلال‌ها استوار باشند. با وجود این محدودیت‌ها، با استفاده از آن می‌توان بین نظریه و مشاهده رابطه برقرار کرد و به کمک آن با استفاده از نظریه‌ها، وقوع برخی از پدیده‌ها را پیش‌بینی کرد. ارسطو و پیروانش در کشف واقعیت از استدلال قیاسی استفاده کردند. مثال:

مقدمه کبری: همه پستانداران دستگاه تنفس دارند.

مقدمه صغری: همه خرگوش‌ها پستاندارانند.

نتیجه‌گیری: همه خرگوش‌ها دستگاه تنفسی دارند.

استدلال استقرایی

فرانسیس بیکن شیوه جدیدی برای شناخت واقعیت پیشنهاد کرد. او معتقد بود که پژوهشگر باید براساس واقعیت هایی که مستقیماً مشاهده می کند به نتیجه گیری بپردازد. از نظر بیکن انسان نباید بدون طرح "چرا" فرضیه ای را که صاحب نظران دیکته کرده اند، بپذیرند. روش استدلال استقرایی برعکس استدلال قیاسی است. تفاوت این دو روش در مثال زیر مشخص می شود:

الف) استدلال قیاسی: مثال قبلاً آمده است.

ب) استدلال استقرایی:

- هر خرگوشی که تا به حال مشاهده شده است، دستگاه تنفسی داشته است.
- بنابراین، تمام خرگوش ها دستگاه تنفسی دارند.

همان طوری که گفته شد، در استدلال استقرایی نتایج با مشاهده نمونه و تعمیم به کل، حاصل می شود. در این روش برای رسیدن به یک نتیجه مطلوب، همه نمونه ها باید مورد بررسی قرار گیرند. این عمل در روش بیکن استنتاج ناقص شناخته شده است. در مثال فوق، چنان چه پژوهشگر بخواهد مطمئن شود که همه خرگوش ها دستگاه تنفسی دارند یا نه، باید تمام خرگوش های دنیا را مورد بررسی قرار دهد، اما چنین عملی میسر نیست. بنابراین، پژوهشگر الزاماً به نتایج ناقصی متکی است که از مشاهده های ناقص به دست آمده است. به هر حال اگرچه اطلاعات ناقص موجب نتیجه گیری درست و بدون خطا نمی شود، ولی از آنها می توان به منظور کسب یک بینش یا بصیرت کلی استفاده کرد.

استدلال استقرایی تنها موقعی قابل اعتماد است که گروه مورد پژوهش کوچک باشد.

روش علمی

روش علمی ترکیب دو روش استقرایی و قیاسی می باشد. داروین اولین کسی بود که روشهای قیاسی و استقرایی را ترکیب کرد و روش استقرایی- قیاسی را به وجود آورد. در روش علمی پژوهشگر ابتدا به صورت استقرایی با استفاده از مشاهدات خود فرضیه‌هایی را صورت‌بندی می‌کند سپس با عنایت به اصول استدلال قیاسی به کاربرد منطقی فرضیه می‌پردازد. در نتیجه او قادر است با کمک فرضیه تدوین شده، رابطه بین متغیرها را پیش‌بینی کند و بعد از آن تایید یا رد فرضیه

درمباحث علمی، غالبا مفاهیم پژوهش و روش علمی به صورت مترادف به کاربرده می شوند. پژوهش روندی رسمی تر، منظم تر و قوی‌تر از روش علمی است. روح علمی رامی توان بدون پژوهش به کارگرفت، ولی پژوهش علمی را نمی توان بدون روش و جوهر علمی انجام داد. بنابراین، پژوهش مرحله تخصصی تری از روش شناسی علمی است.

مراحل روش علمی از نظر ون دالن (۱۹۷۷) به نقل از جان دیویی:

- ۱- احساس مشکل یا مسئله
- ۲- تعیین و تعریف مشکل یا مسئله
- ۳- پیشنهاد راه حل یا راه‌های برای مشکل یا مسئله (صورت‌بندی فرضیه)
- ۴- استدلال به روش قیاسی درباره نتایج راه‌های پیشنهاد شده
- ۵- آزمودن فرضیه

دو مرحله فرآیند علمی (شکل پذیری نظریه)

سطح تجربی
(پرداختن فقط به کشف روابط تجربی بین پدیده ها و درک چگونگی این روابط)

سطح نظری
(کشف و پروراندن یک نظریه)

تجربه ← طبقه بندی ← قابل شمارش ساختن ← کشف رابطه ها ← نزدیک شدن به حقیقت

نظریه:

عبارت است از مجموعه ای از روابط درونی ساختها (مفاهیم) ، تعاریف و قضایایی که دیدگاه منظمی از پدیده ها را از طریق تعیین روابط بین متغیرها به منظور تبیین، پیش بینی و کنترل پدیده ها مشخص می کند.

هدف نهایی و آخرین جنبه از علم ، ساخت نظریه (نظریه

پردازش) است یعنی دسترسی به علم نظری.

دانش نظری می تواند طریقه رسیدن به راه حل را کوتاه کند

و چون موجب تدوین فرضیه هایی می شود بردانش تجربی

برتری دارد.

نظریه از طریق ایجاد انگیزه پژوهشی و هدایت پژوهشهای آتی
زمینه گسترش دانش را فراهم می کند. رابطه بین نظریه و
واقعیت یک رابطه دو جانبه است.

انواع نظریه

```
graph TD; A[انواع نظریه] --> B[استقرایی]; A --> C[قیاسی فرضی];
```

استقرایی

قیاسی فرضی

بیشتر نظریه ها نه استقرایی اند نه قیاسی بلکه ترکیبی از هر دو می باشند.

نظریه استقرایی:

نظریه‌ای که ابتدا به منظور تبیین مشاهددهای قبلی تدوین می شود مانند اینگهاوس که آزمایشهای خود را در مورد حافظه به صورت منحنی نشان می داد.

نظریه قیاسی فرضی:

نظریه ای که بر اساس چند مشاهده اندک یا بدون مشاهددهای قبلی در مورد پدیده ای شکل می گیرد که به آن نظریه قیاس فرضی می گویند. این نظریه از مجموعه ای از فرضیه ها که بر اساس استدلال قیاسی شکل گرفته اند تشکیل شده است.

نظریه هایی که نه قیاسی و نه استقرایی هستند:

این نظریه ها زمانی شکل می گیرند که مشاهده هایی انجام می گیرد و برای خلاصه کردن آنها و هدایت مشاهددهای آینده نیاز به نظریه وجود دارد.

هدفهای نظریه:

- ۱- خلاصه و سازمان دهی کردن اطلاعات جمع آوری شده
- ۲- روشن کردن و معنی دادن به یافته های آزمایشی انفرادی
- ۳- فراهم کردن تبیین های مناسب برای حوادث مشاهده شده و معین نمودن چگونگی همبستگی بین رویدادها از طریق تعیین روابط بین متغیرها
- ۴- به عنایت نظریه است که دانشمندان زمان و شرایط وقوع حوادث را پیش بینی می کنند.

ویژگیهای نظریه علمی:

۱. توانایی تبیین حقایق و مشاهدات مربوط به یک مسأله به ساده ترین صورت
۲. سازگاری با واقعیتهای مشاهده شده و طبیعت و دانش پیشین
۳. فراهم ساختن ابزار لازم برای آزمون خود
۴. ایجاد انگیزه پژوهش بیشتر در جامعه

فصل دوم

پس از مطالعه این فصل دانشجو باید:

۱. تعریفی از تحقیق و ویژگیهای آن را بیان کند.
۲. مراحل تحقیق را نام ببرد.
۳. متغیر و انواع آنرا تعریف کند.
۴. ملاحظات اخلاقی تحقیق را ذکر کند.

برداشت شما از تحقیق چیست؟

❖ چگونه به تحقیق نگاه میکنید؟

❖ چه تعریفی از تحقیق در نظر دارید؟

مفهوم تحقیق

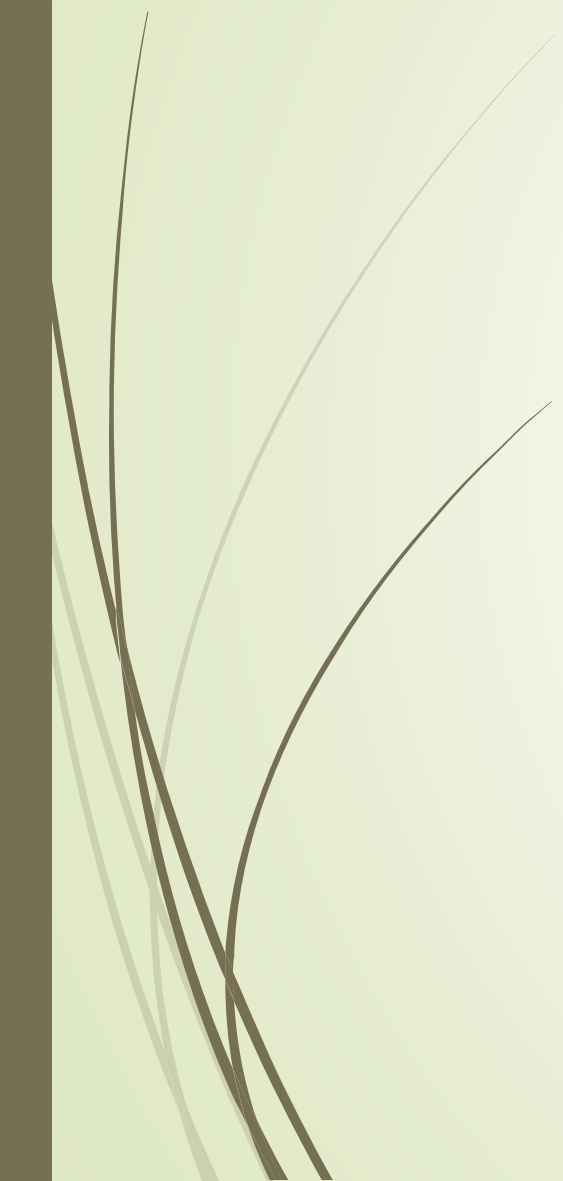
❑ تعریف تحقیق:

- رسیدگی، پژوهش، مطالعه حقیقت و واقعیت
- Research تجسس و جستجوی مجدد، بازرسی و کاوش دقیق
- شیوه فکر کردن برای پاسخ به چرایی و چگونگی (WHAT, WHY and HOW)
- بررسی هدفمند و سیستماتیک اطلاعات مشاهده شده برای یافتن پاسخ یا راه حل مناسب
- شیوه ای جهت توسعه و آزمایش نظریه های جدید

در علوم تربیتی "تحقیق" عبارتست از کاربرد روشهای علمی در مطالعه مسائل آموزشی - تربیتی

تحقیق در علوم تربیتی عبارت است از مجموعه فعالیت های منظمی که محقق به منظور شناخت و تبیین پدیده های آموزشی و تربیتی انجام می دهد و هدف از آن کشف اصول کلی یا تفسیر رفتاری است که از آن برای تبیین ، کنترل و پیش بینی رویدادهای آموزشی استفاده می شود.

تعريف تحقيق

تحقيق: تلاش کاوشگرانه اي که با آداب خاصي به طور نظام يافته با هدف کشف مجهولي در جهان خلقت و به منظور گسترش قلمرو معرفتي نوع بشر انجام شده و شناخت حاصل از آن مصاديق و ما به ازاي خارجي داشته باشد .

پژوهش یا تحقیق روندی رسمی تر، منظم تر و قوی تر از روش علمی است. پژوهش با ساختار منظم تری از کنکاش توأم است که معمولاً منجر به نوعی ثبت مراحل و گزارش نتایج می شود. در عین حال که می توان روح علمی را بدون پژوهش به کار گرفت ولی پژوهش علمی را نمی توان بدون روش و جوهره علمی انجام داد. بنابراین پژوهش مرحله تخصصی تری از روش شناسی علمی است.

چرا تحقیق مهم است؟

- ✓ کشف اطلاعات جدید
- ✓ توسعه مرزهای دانش
- ✓ تئوری سازی
- ✓ تایید و تست حقایق و نظریه های موجود
- ✓ تصمیم گیری
- ✓ پیدا کردن راه حل مناسب

ویژگی‌ها و قواعد تحقیق علمی:

(۱) توسعه ای بودن	(۷) واقعی بودن
(۲) قابلیت بررسی داشتن	(۸) قاعده تجا هل
(۳) نظم داشتن	(۹) صبر طلبی
(۴) تخصص طلبی	(۱۰) جرات طلبی
(۵) قابلیت تعمیم	(۱۱) نیاز به مدیریت واحد
(۶) دقت طلبی	(۱۲) رعایت اصل بیطرفی
	(۱۳) اجتهاد ی بودن تحقیق

تحقیق درد درست ترین شکل خود واجد دو شرط است:

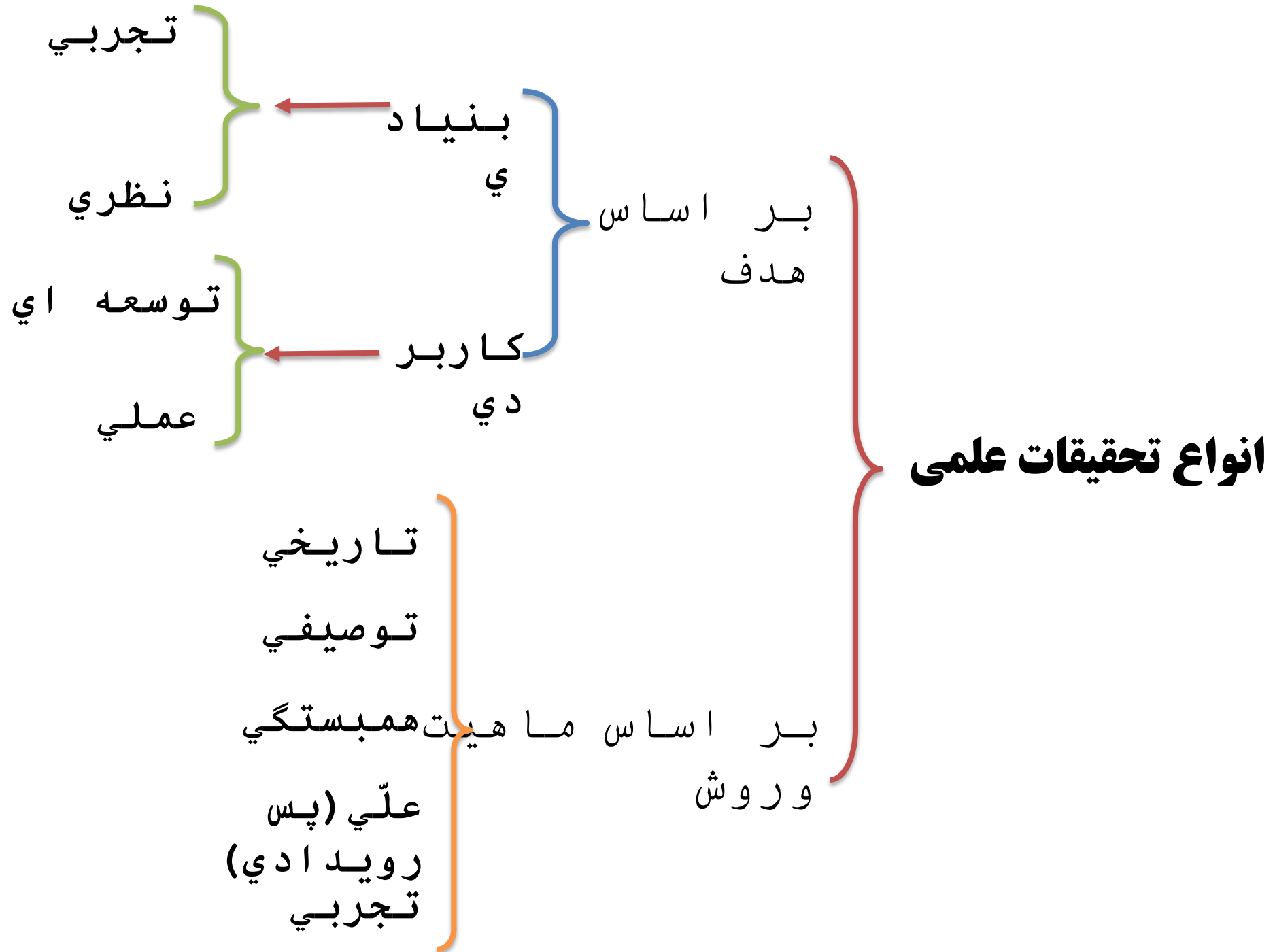
۱. **کنترل دقیق:** شرطی که مانع تأثیر عوامل مزاحم و نامربوط

شده و رعایت آن اعتبار درونی را موجب می شود.

۲. **نمونه گیری صحیح:** شرطی که یافته های پژوهشی را قابل

بسط و تعمیم ساخته و رعایت آن اعتبار بیرونی را موجب

می شود.

تحقیقات بنیادی:

این نوع تحقیقات در جستجوی
کشف حقایق و واقعیت‌ها و
شناخت پدیده‌ها و اشیا
بوده، که مرزهای دانش بشری
را توسعه می‌دهند و قوانین
علمی را کشف می‌کنند.

ویژگیهای تحقیقات بنیادی:

(۱) **وقتگیر بوده** و برای کشف مجهول نیاز به زمان طولانی دارد.

(۲) **هزینه‌بر است** و احتیاج به منابع مالی زیاد دارد.

(۳) معمولاً به وسیله **مراکز علمی** و دانشگاهی انجام می‌شود.

تحقیقات بنیادی تجربی:

داده ها و اطلاعات اولیه با
استفاده از **روشهای آزمایش**،
مشاهده، **مصاحبه** و غیره گردآوری
شده و استفاده از **روشهای**
آماري و معیارهای پذیرفته شده
مورد تجزیه و تحلیل قرار میگیرد.
رویکرد استقرایی

تحقیقات بنیادی نظری:

اطلاعات و مواد اولیه تحلیل به روش
کتابخانه ای گردآوری می‌شود و سپس
به روش‌های مختلف ← استدلال مورد
تجزیه و تحلیل عقلانی قرار گرفته
نتیجه‌گیری
رویکرد قیاسی
می‌شود.

تحقیقات کاربردی:

تحقیقاتی هستند که با استفاده از **زمینه و بسترشناختی و معلوماتی** که توسط **تحقیقات بنیادی** فراهم شده برای رفع نیازمندی‌های بشر مورد استفاده قرار می‌گیرند.

مشخصات تحقیقات کاربردی:

(۱) از نظر زمانی **زودتر** از تحقیقات بنیادی انجام می‌گیرند.

(۲) **درآمدها** هستند و به همین دلیل طرفداران بیشتری دارند.

(۳) عمدتاً توسط **سازمانهای دولتی** و **خصوصی و کارخانه‌ها** انجام

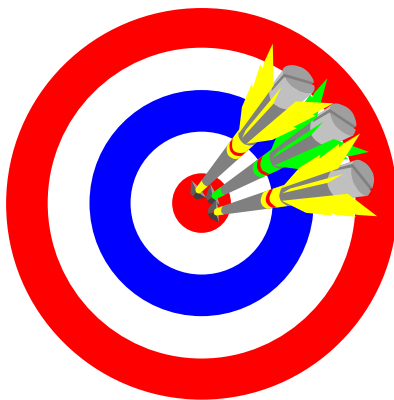
تحقیقات توسعه ای و عملی:

در توسعه ای بهینه سازی و توسعه سیستمها و یا به چالش کشیدن موجودیت و جایگزینی آنها مورد توجه است ولی هدف تحقیقات عملی مشکل گشایی و یا بحران زدایی از سیستم موجود و یا درمان سیستم مدنظر است تا سیستم به شرایط نرمال خود برگردد. این تحقیقات را باید **تحقیقات حل مساله** یا **حل**

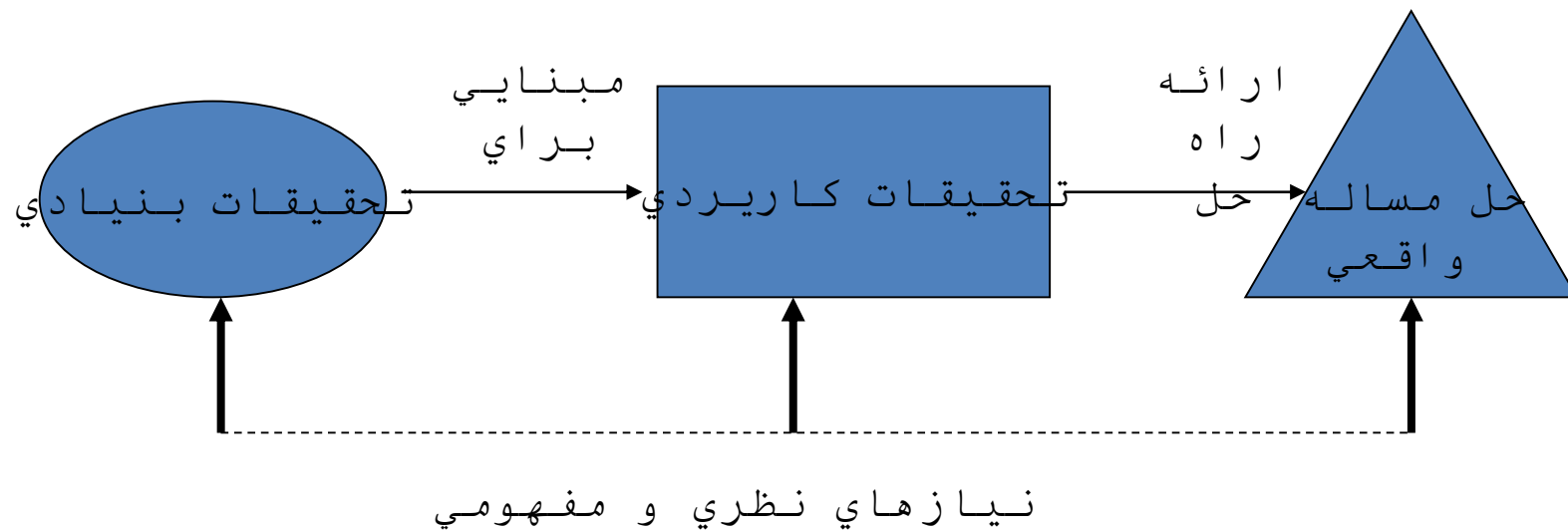
مشکل

انواع تحقیق از نظر هدف

➤ تحقیق بنیادی
➤ تحقیق کاربردی

ویژگیهای تحقیق از نظر تاکمن:

- ۱- تحقیق دارای فرایند معینی است.
- ۲- در تحقیق، نظامی تعقیب می شود که در به کاربردن آن منطقی حکمفرماست.
به همین دلیل تحقیق منطقی است.
- ۳- تحقیق تجربی است: بازگشت به واقعیت
- ۴- تحقیق جنبه تقلیلی دارد.
- ۵- تحقیق قابل انتقال و تکرار است.

ویژگیهای تحقیق (جان بست):

۱. هدف اصلی تحقیق حل یک مسأله یا پاسخگویی به یک سؤال یا دستیابی به روابط علت و معلولی بین متغیرهای پژوهشی است.

۲. تحقیق در صدد یافتن قوانین کلی است.

۳. تحقیق بر مشاهده و آزمایش تأکید دارد.

۴. در تحقیق از ابزارهای اندازه گیری و مشاهده استفاده می شود.

۵. در تحقیق از جدیدترین منابع اطلاعاتی (منابع دست اول)

استفاده می شود.

۶. در تحقیق هدف خاصی وجود دارد.

۷. تحقیق مستلزم مهارت در موضوع مورد تحقیق است.

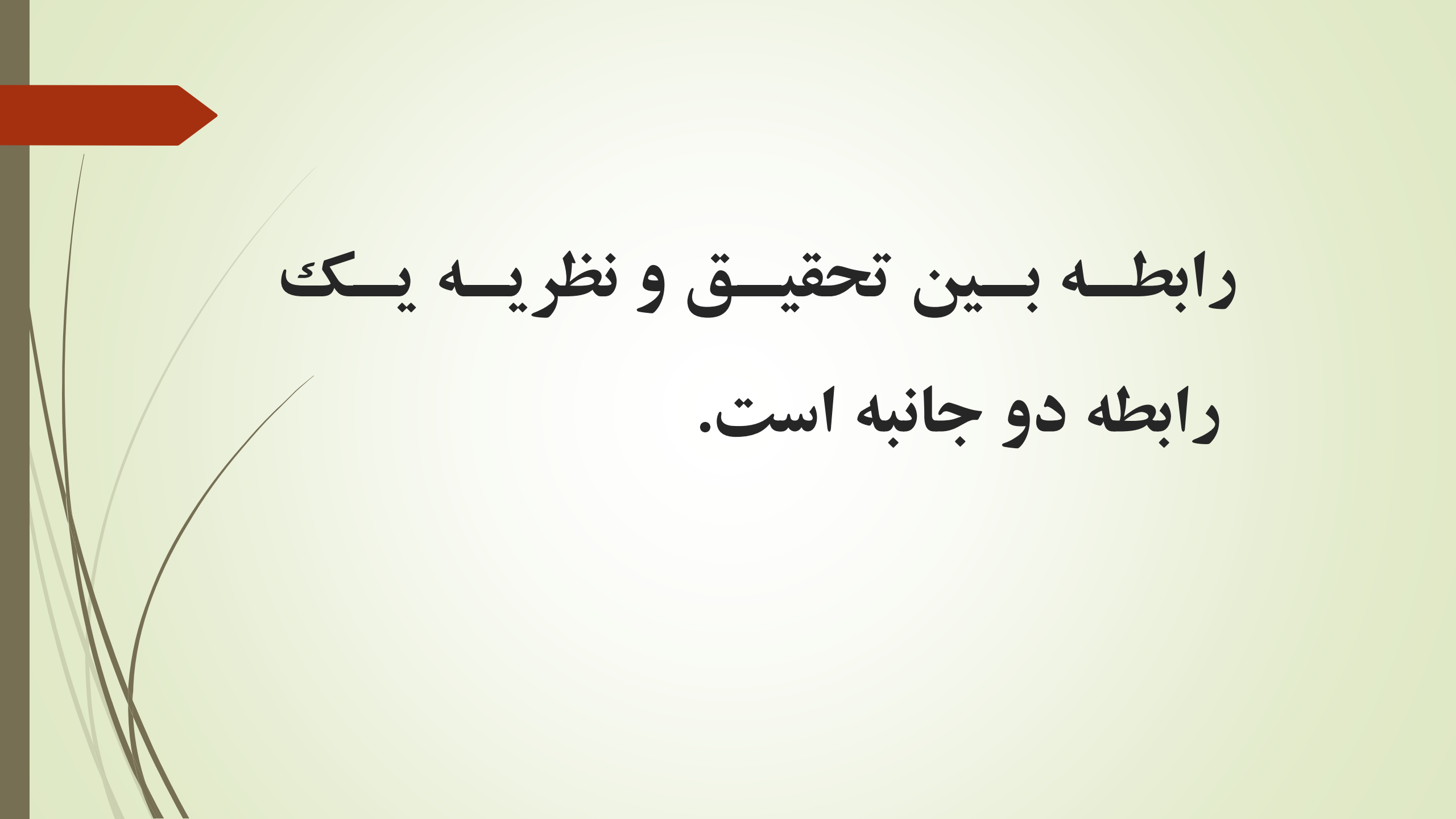
۸. تحقیق فعالیتی عینی و منطقی است.

۹. تحقیق به منظور پاسخگویی به سؤالاتی بدون پاسخ و جدید است.

۱۰. تحقیق به صبر و شکیبایی نیاز دارد.

۱۱. وظیفه محقق با تهیه گزارش برای عموم به پایان می رسد.

۱۲. انجام تحقیق مستلزم این است که محقق دارای ویژگیهایی نظیر صداقت، شهامت و خلاقیت باشد.

رابطه بین تحقیق و نظریه یک
رابطه دو جانبه است.

مراحل تحقیق (لستروکسی):

۱. تدوین مسأله به صورتی که قابل آزمودن باشد.
۲. مطالعه منابع
۳. انتخاب طرح تحقیق
۴. تعیین و تعریف جامعه و انتخاب نمونه به اندازه مناسب
۵. جمع آوری اطلاعات
۶. تجزیه و تحلیل اطلاعات
۷. بحث و نتیجه گیری
۸. تهیه گزارش تحقیق

مراحل تحقیق از نظر تا کمن:

- ۱- تعیین و تدوین مساله
- ۲- صورت بندی فرضیه
- ۳- تعیین و نام گذاری متغیرها
- ۴- تعریف عملیاتی
- ۵- کنترل و دستکاری متغیرها
- ۶- انتخاب طرح تحقیق
- ۷- تعیین و ساختن روش های اندازه گیری و مشاهده
- ۸- ساختن پرسشنامه و برنامه ریزی مصاحبه
- ۹- تجزیه و تحلیل آماری
- ۱۰- تهیه گزارش نهایی

متغیر به ویژگی‌هایی اطلاق می‌شود که میتوان دو یا چند

ارزش یا عدد به آن اختصاص داد. به عبارت دیگر

ویژگی‌هایی را که پژوهشگر مشاهده یا اندازه‌گیری

می‌کند متغیر نامیده می‌شود.

تقسیم بندی متغیرها براساس نقشی که در تحقیق دارند

متغیر مستقل (عامل، محرک، درونداد، پیش بینی کننده)

متغیر وابسته (پاسخ، ملاک، برون داد)

متغیرها بر اساس نقش

متغیرهای
مستقل:

این متغیرها نقش **علت**
را به عهده دارند و بر
متغیرهای دیگر تاثیر
می‌گذارند.

متغیرهای
وابسته یا
تابع:

این متغیرها **تابع**
تغییرات متغیر مستقل
هستند یا در واقع
معلول آنها به حساب
می‌آیند.

انواع دیگر متغیرها

کمی

کیفی

دو ارزشی

چند ارزشی

تعدیل کننده ، کنترل و مزاحم (مداخله گر)

متغیرهای
دو ارزشی:

متغیرهایی هستند که
به آنها **فقط** دو ارزش
داده می‌شود مانند
جنس که یا زن است یا
مرد.

متغیرهای دو یا چند ارزشی

متغیرهای
چند ارزشی:

متغیرهایی هستند که
بیش از دو عدد یا ارزش
به خود می‌گیرند مانند
سطح تحصیلی که می‌تواند
ابتدایی، راهنمایی،
متوسطه، کاردانی تا

متصل: مقاديري مي‌پذيرند که اعداد پذيرند
مانند طول، وزن، ارتفاع

متغيرهای کمی

منفصل: مقاديري که مي‌پذيرند اعداد پذير نیست
مانند تعداد دانش‌موزان، کلاسها، درختان

مقادير عددي به خود نمي
گيرند بلکه **ارزشهاي کيفي** را
مي‌پذيرند مثل خوش خلقي، کوشا
بودن، اطاعت

متغيرهای
کيفي:

متغیرهای جانبی

متغیرهای
تعدیل
کننده :

متغیرهای
کنترل :

متغیرهای
مزاحم یا
مداخله گر :

این متغیر عاملی است که
توسط پژوهشگر انتخاب و
اندازه‌گیری یا دستکاری
می‌شود تا مشخص شود که این
تغییر موجب **تغییر همبستگی**
بین متغیرها می‌شود یا خیر.
مثلاً جنس می‌تواند یک **متغیر همبستگی** از
متغیرها محال ثابت نگه داشته و یا
اثر آنها را **خنثی** کند. مثل هوش
و سن در ارتباط سواد والدین و
پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

این متغیرها به صورت فرضی
و نظری بر متغیر تابع **اثر**
می‌گذارند ولی عملاً **قابل**
مشاهده، **اندازه‌گیری** و
دستکاری نیستند. مثل ناکامی
در بررسی پرخاشگری بچه

تعاریف عملیاتی (کاربردی) به تعاریفی گفته می شود که در آن
پژوهشگر مجموعه فعالیت هایی را که برای اندازه گیری و یا
دستکاری متغیر انجام می دهد مشخص می سازد.

تقسیم بندی تعریف عملیاتی (کرلینجر ۱۹۷۳)

سنجشی

(به تعریفی اطلاق می شود که از طریق آن شیوه اندازه گیری متغیر معلوم و مشخص می شود)
موفقیت تحصیلی با استفاده از معدل

آزمایشی

(نحوه دستکاری متغیرها و یا شیوه دخل و تصرف در آن مشخص می شود)
نحوه تشویق

پاره ای از ملاحظات اخلاقی در تحقیق به ترتیب اهمیت :

۱. عدم مشارکت در پژوهش
۲. داشتن اسم مستعار
۳. انتظار پذیرش مسئولیت به وسیله پژوهشگر

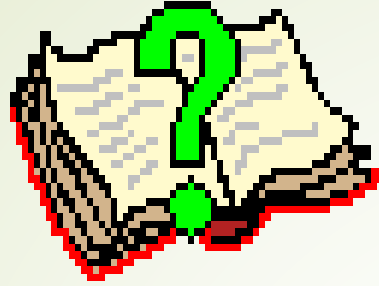
فصل سوم

پس از مطالعه این فصل دانشجو باید :

۱. فعالیت های لازم برای انتخاب و بیان یک مسأله پژوهشی را بیان کند.
۲. ضمن تعریف مسأله ، انواع ، نقش و ملاک های تدوین فرضیه را بیان کند.

انتخاب مسئله:

انگیزه فرد
بضاعت علمی و تجربی فرد
وجود منابع بالقوه و مفید
مورد توجه قرار گرفتن محدودیتها و
امکانات موجود در محیط کار
داشتن تجربه و دانش لازم برای تفسیر و
استفاده صحیح از آنها

عوامل مهم در شناسایی
یک مسئله

اولین فعالیت در هر پژوهش انتخاب مسأله است . به قول جان دیویی ،
اولین مرحله ، احساس مشکل می باشد . مسأله یک جمله سؤالی یا
استفهامی است که می پرسد چه رابطه ای بین دو یا چند متغیر وجود
دارد .

مسأله باید جدید، روشن ، عینی و محدود باشد .

ویژگیهای کلی موضوع تحقیق:

- ادراکی بودن: ادراک با تمام وجود محقق و عدم القایی بودن آن
- بسیط بودن
- بکر بودن
- مرتبط با رشته تحصیلی محقق
- شفاف بودن
- ابطال پذیری فرضیه‌ها: فرضیه مبتنی بر حدس، گمان و جهت دار

چهار اشتباه افراد در هنگام انتخاب مسئله از نظر دالن:

- انتخاب شتاب زده مسئله بدون تحلیل جنبه های مختلف آن
- اقدام به انتخاب بدون مطالعه منابع مربوط به موضوع تحقیق
- مشخص کردن روش اجرای تحقیق قبل از انتخاب مسئله پژوهشی
- توصیف کلی به جای تعریف دقیق و روشن مفاهیم موجود در مسئله

نکات ضروری در توصیف و بیان مسئله:

- ۱- محدود کردن مسئله
- ۲- تعریف مفاهیم با استفاده از مثال، تعریف جنس و وجه امتیاز، تعریف عملیاتی و ...
- ۳- بررسی مفروضه های بنیادی

ضرورت پاسخگویی به سوالات ذیل جهت محدود کردن مسئله و تدوین آن:

- ۱- آیا مسئله کاملا روشن است؟
- ۲- آیا مفاهیم موجود در مسئله دقیقا تعیین و تعریف شده‌اند؟
- ۳- آیا توانایی و مهارت لازم برای انجام پژوهش وجود دارد؟
- ۴- آیا چارچوب مشخص برای این مسئله فراهم شده است؟

✓ تعریف مفاهیم با استفاده از مثال: وسایل آموزشی، نظیر فیلم، اسلاید، نقشه و چارت هستند.

✓ تعریف مفاهیم به وسیله جنس و وجه امتیاز: ابتدا طبقه بزرگتری از مفاهیم را که مفهوم مورد نظر در آن قرار می‌گیرد، تعیین کرده سپس وجه تمایز مفهوم مورد نظر را از این طبقه مشخص می‌سازیم. مانند: استادان معلمانی هستند که در بالاترین مرتبه علمی در مؤسسات آموزش عالی به تحقیق و تدریس اشتغال دارند.

✓ تعریف مفاهیم با استفاده از قید و شرط: زمانی که پژوهشگر از واژه‌ای استفاده می‌کند که معنای آن برای او آشناست، ولی عموم مردم در معنای آن توافق ندارند از تعریف با قید و شرط استفاده می‌کند. مثال برای تعریف دانش آموز زرنگ می‌توان گفت: دانش آموزی که معدل بالاتر از ۱۸ دارد، مورد تأیید دوستان همکلاس خود می‌باشد و ضریب هوشی او بین ۱۲۰-۱۳۰ است.

چند پیشنهاد برای یافتن موضوع مناسب برای تحقیق:

۱. کمک گرفتن از دیگران (استادان، مدیر مؤسسه، همکاران، یا افراد خانواده).
۲. مطالعه کارهای تحقیقی دیگران و ارتباط دادن آنها با علایق و انگیزه های دیگر خود.
۳. فکر کردن به تجارب قبلی و زمینه های مورد علاقه تان.
۴. فکر کردن به یک عنوان.
۵. یاد آوری کلمات قصار، واگویه ها و گفته ها.
۶. پی جویی حدس و گمانهای خود.
۷. ترسیم شکل، نمودار یا انگاره ای از آنچه در ذهن دارید.
۸. خوب ، حالا شروع کنید ولی آماده تغییر باشید.

ملاکهای ارزشیابی مسأله:

۱. امکان پاسخگویی به آن با عنایت به تکنولوژی موجود امکانپذیر باشد.
۲. مهم باشد و مسأله جدیدی را مطرح کند (مسئله پژوهشی خوب مسئله ای است که سوالهای پژوهشی دیگری را مطرح سازد و در نتیجه فزاینده‌گی علم در آن وجود داشته باشد).
۳. متناسب با ویژگیهای پژوهشگر باشد.

پژوهشگر پس از انتخاب و تعیین مسأله اقدام به بیان فرضیه

پژوهش می کند. فرضیه در حقیقت راه حل پیشنهادی و فرضی

محقق برای حل مسأله است.

فرضیه

نظریه

مشاهده

تعریف فرضیه:

عبارتست از **حدس** یا **گمان اندیشمندانه** درباره ماهیت، چگونگی و روابط بین پدیده ها، اشیاء و متغیرها، که محقق را در تشخیص نزدیکترین و محتملترین راه برای کشف مجهول کمک می نماید.

نقش فرضیه در انجام تحقیق:

(۱) مطالعه منابع و ادبیات مربوط به موضوع جهت دار شود.

(۲) معین کردن جهت و هدف تبیین‌ها

(۳) پژوهشگر را نسبت به جنبه‌های موقعیتی و معنی‌دار مساله پژوهش حساس‌تر می‌نماید. (مشخص کردن تفاوت بین پژوهش دقیق از پژوهش با دقت کمتر با فرضیه)

(۴) فرضیه باعث می‌شود تا محقق مساله پژوهش را بهتر درک کرده و روشهای جمع‌آوری اطلاعات را بهتر

ویژگیهای یا مدل‌های فرضیه

(از نظر دونالد اری و همکاران)

قابل آزمون باشد. (مهمترین و اولین ملاک آن تعریف عملیاتی است)

قدرت تبیین داشته باشد

رابطه مورد انتظار بین متغیرها را بیان کند

با اصول کلی دانش موجود هماهنگ باشد

تا حد امکان روشن و دقیق باشد

فرضیه صفر یا فرضیه آماری

فرضیه صفر در مقابل فرضیه تحقیق قرار میگیرد و بیانگر نبود **تفاوت**، **همبستگی** و یا **رابطه علت و معلولی** است و در واقع آنچه حاصل تحقیق است را ناشی از خطای آماری و نمونه گیری می داند.

فرضیه پژوهشی یا فرضیه تحقیق

فرضیه ای که در واقع نشان دهنده **انتظارات پژوهشگر** در زمینه روابط بین متغیرهای پژوهشی است و شامل فرضیه **جهت دار** یا **راهنما و فرضیه بدون جهت** می باشد.

ویژگی‌های یک فرضیه خوب:

- (۱) فرضیه باید قدرت **تبیین حقایق** را داشته باشد.
- (۲) فرضیه باید بتواند **پاسخ** مساله تحقیق را بدهد.
- (۳) فرضیه باید **قابلیت حذف** حقایق نامرتبط با مساله تحقیق را داشته باشد.
- (۴) فرضیه باید **ساده و قابل فهم** باشد.
- (۵) فرضیه باید **قابلیت آزمون** داشته باشد.
- (۶) فرضیه **نباید** با اصول علمی تایید شده مغایرت داشته باشد.
- (۷) فرضیه **نباید** از واژه‌ها و مفاهیم ارزشی استفاده کند.

یک فرضیه هرگز اثبات یا تکذیب نمی شود بلکه بر اساس اطلاعات جمع آوری شده تأیید یا رد می شود و پس از تأیید در شرایط مختلف آزمایشی به یک اصل یا قانون تبدیل می شود.

فرضیه، اصل، قانون، نظریه (نقطه انتقال از فرضیه به اصل و قانون یا از اصل به قانون دقیقاً مشخص نیست)

فرضیه صفر یا فرضیه آماری

فرضیه صفر در مقابل فرضیه تحقیق قرار میگیرد و بیانگر نبود **تفاوت**، **همبستگی** و یا **رابطه علت و معلولی** است و در واقع آنچه حاصل تحقیق است را ناشی از خطای آماری و نمونه گیری می داند.

فرضیه پژوهشی یا فرضیه تحقیق

فرضیه ای که در واقع نشان دهنده **انتظارات پژوهشگر** در زمینه روابط بین متغیرهای پژوهشی است و شامل فرضیه **جهت دار** یا **راهنما و فرضیه بدون جهت** می باشد.

اصل جامع تر از قانون است و به عنوان مبنایی که قانون از آن استخراج می شود می باشد.

تفاوت بین فرضیه و نظریه همیشه روشن نیست ولی می توان گفت نظریه دارای دامنه گسترده تر و بر پایه پیچیده تری استوار است ضمناً فرضیه را می توان بر اساس مشاهددهای پژوهشگر صورت بندی کرد ولی نظریه از ایجاد قواعد کلی که قبلاً آزمون شده اند حاصل می شود.

فصل چهارم

پس از مطالعه این فصل دانشجو باید:

۱. اهداف مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق را نام ببرد.
۲. با منابع مقدماتی و اصلی در حوزه آموزش و پرورش آشنا شود.
۳. تدابیر لازم جهت استفاده از منابع را بداند.

اهداف مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق

تعیین متغیرهای اساسی

تشخیص آنچه که انجام شده و آنچه که بایستی انجام شود

تعیین معانی و روابط

دلایل مطالعه ادبیات و سوابق تحقیق:

- (۱) فرد نسبت به موضوع اشراف زیادتری پیدا می کند.
- (۲) بر اساس آگاهی از معلومات حاصله اقدام به دوباره کاری و تکرار نخواهد کرد.
- (۳) از روش کار دیگران آگاهی خواهد یافت.
- (۴) به محقق کمک می کند تا متغیرهای مورد نظر در مطالعه را بهتر شناسایی و روابط علت و معلولی آنها را تبیین نماید.
- (۵) به محقق کمک می نماید تا با استفاده از آنها و تصوراتی که از واقعیت در ذهن او شکل می گیرد، ساده تر بتواند فرضیه های تحقیق خود را تدوین کند.

دسته بندی منابع تحقیق

```
graph TD; A[دسته بندی منابع تحقیق] --> B[مقدماتی که به صورت چکیده بوده وبوسیله آنها میتوان به منابع اصلی دست یافت]; A --> C[اصلی که مقاله یا مطالب اصلی در آن یافت می شود]
```

مقدماتی که به صورت چکیده بوده وبوسیله
آنها میتوان به منابع اصلی دست یافت

اصلی که مقاله یا مطالب اصلی در آن یافت می شود

منابع آموزشی مقدماتی زبان فارسی

عنوان پایان نامه های فارغ التحصیلان خارج از کشور

نمایه نامه مدارک غیر کتابی موجود در مرکز مدارک علمی

فهرست پژوهشهای انجام شده (پژوهشهای اجتماعی - فرهنگی کشور)

چکیده

مقاله نامه آموزش و پرورش

فهرست مقالات فرهنگی در مطبوعات ایران

منبع آموزشی اصلی زبان فارسی

فصلنامه تعلیم و تربیت

نشریه علوم تربیتی

ماهنامه تربیت

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز

مجله علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

منابع آموزشی مقدماتی زبان انگلیسی

مرکز اطلاعات منابع آموزشی (ERIC)

پژوهش در آموزش و پرورش

نمایه نامه نشریه‌های ادواری آموزش و پرورش

نشریه ادواری چکیده روانشناسی

چکیده رساله‌های تحصیلی

چند پیشنهاد به پژوهشگران جهت کمک به آنها در مطالعه منابع مربوط به موضوع:

۱. با جدیدترین منابع شروع کنید.
۲. حوزه معینی را تعیین کنید.
۳. ابتدا چکیده ها را از طریق منابع مقدماتی مطالعه کنید.
۴. یادداشت (فیش) تهیه کنید و مشخصات کامل کتابشناسی را روی هر یک بنویسید.

موفق و پیروز و سر بلند باشید

معتدی راد

